

וזאת הברכה

מים ראשונים: פרשת וזאת הברכה החותמת את ספר התורה, שונה מכל פרשה אחרת בכך שאין היא "פרשת שבוע". ככלל, אין היא צמודה לשבת אלא לחג - שמחת תורה - שבד"כ אינו חל בשבת. והשנה, היא חלה בשבת. זכות זו, אשר קורית בערך פעם בשלוש שנים, היא רק של ארץ ישראל. בחו"ל לעולם לא תחול גומרה של תורה בשבת, בשל הכלל של הלוח: "לא אד"ו ראש". ראש השנה לעולם לא יחול ביום שישי, וכך גם ראשון של סוכות שבועיים אחריו וכך גם שמיני עצרת "ביום השמיני". ושמחת תורה של חו"ל "ביום התשיעי" לעולם לא יחול בשבת.

ספרי דברים פסקא שמב (לג, א)

"וזאת הברכה אשר ברך משה". לפי שאמר משה לישראל דברים קשים תחילה: "מזי רעב ולחומי רשף, מחוץ תשכל חרב" (דברים לב כד - כה), "ובחורב הקצפתם את ה' ממרים הייתם" (שם ט ז-ח),¹ חזר ואמר להם דברי ניחומים: "וזאת הברכה אשר ברך משה". וממנו למדו כל הנביאים שהיו אומרים לישראל דברים קשים תחילה וחוזרים ואומרים להם דברי ניחומים...²

יכול משאומרים להם דברי ניחומים חוזרים ואומרים להם דברי תוכחות? תלמוד לומר: "ואמרת ככה תשקע בבל ולא תקום מן הרעה אשר אני מביא עליה עד הנה דברי ירמיהו" (ירמיה נא סד). הוי, משאומרים להם דברי ניחומים אין אומרים להם דברי תוכחות.³

רשב"ם דברים פרק לג פסוק א

מוסב למעלה וידבר משה באזני כל קהל ישראל את דברי השירה הזאת עד תמם האזינו השמים וגו' וזאת הברכה. אחר התוכחה של האזינו חזר ובירכן לישראל בטרם יעלה אל ההר למות שם. כלומר, זאת השירה וזאת הברכה.⁴

ספרי דברים פסקא שמב ד"ה וזאת הברכה

"וזאת הברכה" - הרי זו מוסיף על ברכה ראשונה שברכם יעקב אביהם: "וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם" (בראשית מט כח). נמצינו למידים שממקום שסיים יעקב אבינו לברך את ישראל משם התחיל משה לברכם. שנאמר: "וזאת הברכה אשר ברך".⁵

"וזאת הברכה" - הרי זה מוסיף על ברכה ראשונה ואיזו היא: "תפלה למשה איש האלהים" (תהלים צ א). ועדין הדבר תלוי, אין אנו יודעים אם תפילה קודמת לברכה אם ברכה קודמת לתפילה. כשהוא אומר: "וזאת הברכה" הוי תפילה קודמת לברכה, ואין ברכה קודמת לתפילה.⁶

¹ הדרשן, או שמא המעתיקים, יצרו כאן פסוק שלא כך בדיוק כתוב בתורה. ראה המקור שם בפרק ט בדברים, פסוקים ז-ח. המדרש ממשיך ומפרט שם בהרחבה את כל הנביאים שהוכיחו את ישראל וחזרו וניחמו אותם. ראש וראשון הוא הושע: "אין לך בכל הנביאים שהיו דבריו קשים כהושע", אחריו באים יואל, עמוס, מיכה וירמיהו. מעניין מאד אילו נביאים לא מוזכרים! ראה שם. ² סיומת זו של הספרי דורשת ביאור, בפרט ההוכחה שהוא מביא מירמיהו. ראשית יש לומר שפורענות לבבל היא נחמה לישראל. שנית, ירמיהו הוא הנביא היחידי שספרו מסתיים במשפט סופי: "עד הנה דברי..." (ראה תהלים עב כ וכן איוב לא מ) ולכן מעדיפים אותו על פני שאר הנביאים המובאים במדרש שם: הושע, יואל, מיכה ועמוס. ירמיהו הוא גם נביא החורבן שבתחילת דבריו מגדיר היטב את המטרה הכפולה של שליחותו: "לנתוש ולנתוץ ולהאביד ולהרוס, לבנות ולנטוע" (ירמיהו א י). לגבי פרק נב בירמיהו שהוא הפרק האחרון בנוסחאות שבידינו (ולא פרק נא אותו מצטט הספרי), ראה דעת מקרא. ולעצם הרעיון שמשעה שנביא אומר דברי ניחומים אין הוא חוזר ומוכיח, אין הדברים פשוטים כל כך. ראה דברינו **אתם נצבים – שוש אשיש בה'** בפרשת נצבים. ³ רשב"ם ממשיך את הקו של הספרי ש"וזאת הברכה" הוא המשך טבעי וישייר לשירת האזינו: זאת השירה - וזאת הברכה. ⁴ ספרי מציג פירוש אחר ל: "וזאת הברכה". יש את זו של יעקב (שכבר שם משתמש המקרא בלשון "וזאת") והנה זו של משה – זאת אף זאת. ברכת משה היא המשך לברכת יעקב, ראה פירוש אבן עזרא כאן: "וזאת הברכה - כברכת יעקב". ובדברים רבה בפרשתנו (פרשה יא) הוא מרחיב את הרעיון ויוצר שרשרת שמתחילה באברהם ומגיעה עד הפרשה שלנו: "ומהיכן למדו? מאבות העולם. למה? שלא היה אחד מתחיל אלא ממקום שפסק חברו. כיצד? אברהם ברך את יצחק... דכתיב: ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק (בראשית כה ה). ומה נתן לו? ... ר' נחמיה אמר: ברכה נתן לו... עמד יצחק לברך את יעקב, אמר: ממקום שפסק אבא משם אני מתחיל. אבא הפסיק ב"ויתן" אף אני מתחיל ב"ויתן". מנין? שנאמר: ויתן לך האלהים מטל השמים (שם כו כח). ובמה חתם יצחק? בקריה. שנאמר: ויקרא יצחק אל יעקב ויברך אותו (שם כח א). עמד יעקב לברך את אבא משם אני מתחיל. עמד משה לברך ויקרא יעקב אל בניו (שם מט א). ובמה חתם? "בזאת", שנאמר: וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם (שם כח). עמד משה לברך את ישראל, אמר: אף אני איני פותח אלא ב"זאת". מנין? ממה שקרינו בענין: וזאת הברכה. ראה המדרש במלואו שם שמחבר את העניין להלכה של מי שעבר לפני התיבה וטעה שמעבירים אותו ומי שמחליף אותו ממשיך מתחילת הברכה שטעה הקודם (ולא מתחילת התפילה). ראה שם.

⁶ קטע זה של הספרי מציג נושא אחר שמן הראוי לדון בו בהרחבה בפעם אחרת: ברכה מול תפילה, מי קודם למי? (מה בכלל הבעיה?). קטע זה יובן טוב יותר עפ"י המקבילה בפסיקתא דרב כהנא נספחים פרשה א: "וזאת הברכה - ר' איבו ורבנן. ר' איבו אמר תפילה עמ' 1 מתוך 3

דברים רבה (ליברמן), מדרש תנחומא (בובר) פרשת וזאת הברכה סימן א

"וזאת הברכה" (דברים לג א) – זהו שאומר הכתוב: "רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כולנה" (משלי לא כט), זו ברכתו של משה. שהרי הדורות הראשונים ברכו כל אחד ואחד את דורו, ולא היה בכלם כברכתו של משה. נח בירך את בניו, היה בה מחלוקת, בירך אחד וקילל אחד, יפת אלהים ליפת (בראשית ט כז), ויאמר ארור כנען (שם שם כה).⁷ יצחק בירך ליעקב, היה בה קטטה, שאמר לעשו: "בא אחיך במרמה" (בראשית כז לה), וכתוב: "וישטום עשו את יעקב" (שם שם מא). יעקב בירך את השבטים היתה בהם קטטה, שאמר לראובן: "פחו כמים" (שם מט ד), וכן שמעון ולוי (בראשית מט ה) ... יבוא משה שעינו יפה, ויברך את ישראל, ועליו אמר שלמה: "טוב עין הוא יבורך" (משלי כב ט) – אל תקרי יבורך, אלא יברך, זה משה רבינו שעינו יפה בברכתו את ישראל.⁸

דברים רבה ח ב

"כי המצוה הזאת" – הלכה אדם מישראל שעומד לקרות בתורה כיצד מברך? כך שנו חכמים: הפותח והחותם בתורה מברך לפניו ולאחריה. ומנין שטעונה ברכה לפניו? שכתוב: "ברוך אתה ה' למדני חוקיך" (תהלים קיט יב). ומנין שטעונה ברכה לאחריה? א"ר שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן: שכתוב אחר השירה "וזאת הברכה". מששנה לחן את התורה ואח"כ ברך הרי ברכה לאחריה.⁹

דברים רבה יא ו

"וזאת הברכה". הלכה: אדם מישראל שעלה לקרות בתורה, אין מותר לו לקרות עד שלא יברך, תחילה מברך ואח"כ קורא.¹⁰ ומשה בשעה שזכה לקבל התורה, תחילה בירך ואח"כ קרא. אמר ר' אלעזר: איזו היא הברכה שברך משה בתורה תחילה? "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר בחר בתורה הזאת וקידשה ורצה בעושיה". ולא אמר "בעמליה" ולא אמר "בהוגיה" אלא "בעושיה" – באלו שהן עושים את דברי התורה.¹¹ "בעושיה" – אדם מישראל אומר: למדתי חכמה ולא למדתי תורה, מה אעשה אני שם? אמר הקב"ה לישראל: חייכם, כל החכמה וכל התורה דבר אחד קל הוא. כל מי שמתיירא אותי ועושה דברי תורה, כל החכמה וכל התורה בלבו. מנין? שנאמר: "ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עושיהם" (תהלים קיא ו), "יראת ה' טהורה עומדת לעד" (שם יט ו), "יראת ה' היא חכמה" (איוב כח כח).¹²

מסכת סופרים פרק יב הלכה ג

ר' יונתן ספרא דגופתא נחית להכא. חמא לר' אבונא ספרא קרא שירת הבאר ובירך לפניו ולאחריה. אמר ליה: ועבדין כן? אמר ליה: ועד כדון את לזו צריך, "כל השירות טעונות ברכה לפניו ולאחריה". איתשאלת לר'

קודמת לברכה. מאי טעמא? "על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצא" (תהלים לב ו), ואחר כך ברכה. ורבנן אמרין: ברכה קודמת לתפילה. מאי טעמא? "ברוך ה' לעולם אמן ואמן" (תהלים פט ג), ומה כתוב בתורה? "תפילה למשה איש האלהים" (תהלים צ א).⁷ מי חסר כאן? אברהם שבחר שלא לברך. ראה בראשית רבה סא ו: "כך אמר אברהם: אם מברך אני את יצחק, עכשיו בני ישמעאל ובני קטורה בכלל. ואם אין אני מברך בני ישמעאל ובני קטורה, היאך אני מברך את יצחק? חזר ואמר: בשר ודם אני, אני היום כאן ומחר בקבר. כבר עשיתי שלי. מכאן ואילך מה שהקב"ה רוצה לעשות בעולמו יעשה". ראה דברינו [בחירה בבכורה ומחירה](#) בפרשת תולדות.

⁸ בקטע שהשמטנו מאריך המדרש להסביר שלאחר שברך את אדם הראשון (בראשית א כח), מסר הקב"ה את מפתח הברכות בידיהם של בני האדם: "אמר הקב"ה: הריני מוסר את הברכות לכל מי שאתה מברך ואני חותם על ידיך". אך דא עקא שבברכת בני האדם נתווספה כמעט תמיד קטטה ובהם זו שבפרשתנו: "בא אחיך במרמה". ולא בכדי נמנע אברהם. רק ברכת משה הייתה שלימה, רק כאן התקיימה "וזאת הברכה" השלימה. אך דא עקא שגם היא אינה שלימה שהרי השמיט משה את שבט שמעון בברכתו. אז מה נאמר? גם זאת הברכה איננה שלימה ואברהם צדק יותר מכולם?

⁹ "וזאת הברכה" הוא המקור לברכה שלאחרי קריאת התורה. ומה עם ברכה שלפניה? לפי המדרש הזה מקורה בפסוק בתהלים קיט: "ברוך אתה ה' למדני חוקיך". אבל הגמרא במסכת ברכות כא ע"א לומדת את הדין של ברכת התורה לפניו מפסוק בשירת האזינו: "מנין לברכת התורה לפניו מן התורה? שנאמר: כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו". חזרנו איפוא שוב לקשר שבין "זאת השירה" ל"וזאת הברכה".

¹⁰ כאן לכאורה "וזאת הברכה" נדרשת כברכה שלפני הקריאה בתורה.

¹¹ ראה מחזור ויטרי סימן ש על ברכת התורה בקריאה של עשרת הדברות: "קודם שיאמר הברכה יאמר: אחינו אחינו אחינו. החלו לומר עשרת הדברות שנתן הקדוש ברוך הוא לישראל על ידי משה רבנו בהר סיני. ונגלה כבוד ל"י וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר. בבא כל ישר' לראות: ברכו: ברוך אתה י"י אלהינו מלך העולם אשר בחר בתורה הזאת ורצה וקדשה והנחילה לעושיה. ברוך אתה י"י נתן התורה: ויאמר: ידבר: אנכי". מנוסחאות אלה נראה סיוע לפשרה בין לימוד ומעשה: גדול לימוד שמביא לידי מעשה. ראה דברינו [תלמוד ומעשה](#) בפרשת ואתחנן.

¹² אפשר שאין מדרש טוב מזה לפרשה בה מסיימים (ומיד מתחילים) לקרוא בתורה. לימוד התורה "דבר קל הוא". העיקר הם העשייה והיראה. ובמסכת אבות פרק ג משנה ט: "רבי חנינא בן דוסא אומר: כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו אין חכמתו מתקיימת. הוא היה אומר כל שמעשיו מרובין מחכמתו חכמתו מתקיימת וכל שחכמתו מרובה ממעשיו אין חכמתו מתקיימת".

סימון, אמר לון בשם ר' יהושוע בן לוי: אין לך טעון ברכה לפניו ולאחריו אלא שירת הים ועשרת הדברות וקללות שבתורת כהנים ושבמשנה תורה. אמר ר' אבהו: אני לא שמעתי, אלא נראין הדברים בעשרת הדברות. ר' יוסי בר אבין בשם רבי בתומנתיא: פסוקיה אחרוניתא דמשנה תורה טעונין ברכה לפנין ולאחריהן.¹³

חג שמח
חזק חזק ונתחזק
מחלקי המים

¹³ וכן הוא מילה במילה בירושלמי מסכת מגילה פרק ג. המנהג הקדום היה שהעולה לתורה הראשון מברך ברכה ראשונה (אשר בחר בנו), האחרון מברך ברכה אחרונה (אשר נתן לנו) והאמצעיים אינם מברכים כלל, רק קוראים (בימיהם שלא היה בעל קורא). רק מאוחר יותר הנהיגו שכל העולה לתורה מברך לפניו ולאחריה, "גזירה משום הנכנסים ומשום היוצאים" (ראה מגילה פרק ד משנה א ובגמרא שם כא ע"ב). אבל בפרשיות חשובות, כגון עשרת הדברות, היו תמיד מברכים לפניו ולאחריה. בין פרשיות חשובות אלה נמנים גם שירת האזינו ("כל השירות טעונות ברכה לפנין ולאחריהן") ושמונה פסוקים אחרונים של התורה. שירת האזינו משום שהיא שירת הלויים בבית המקדש במוספים של שבת (מסכת סופרים והירושלמי בהמשך שם וכן בבלי ראש השנה לא ע"א). ושמונה פסוקים אחרונים שבתורה מ"וימת שם משה" ועד "לעיני כל ישראל". שעליהם אומרת הגמרא במסכת בבא בתרא דף טו עמוד א: "עד כאן הקב"ה אומר ומשה אומר וכותב, מכאן ואילך הקב"ה אומר ומשה כותב בדמע".